

Z DZIAŁALNOŚCI KOMISJI KRAJOZNAWCZEJ ZG PTTK (1968–1972)

ZAGADNIENA ORGANIZACYJNE

W dniach 16–17 XI 1968 r. odbyła się w Łańcucie VI Krajowa Narada Aktywu Krajoznawczego, która wybrała Plenum Komisji Krajoznawczej ZG PTTK. Na pierwszym posiedzeniu plenarnym, które odbyło się dnia 10 XII 1968 r., ukonstytuowało się Prezydium Komisji Krajoznawczej w następującym składzie: Jacek Węgrzynowicz — przewodniczący, Juliusz Braun, Marian Sobański i Zbigniew Tomkowski — wiceprzewodniczący, Tadeusz Pawoniak — sekretarz oraz członkowie Prezydium — Andrzej Biedrzycki, Ryszard Cetnarski, Bronisław Cmela, Adam Czarnowski, Maria Irena Mileska, Ewa Polaszek, Czesław Skonka.

W skład Plenum Komisji weszli ponadto: Krystyna Bacciarelli, Jan Baldowski, Krystyna Czerner, Zbigniew Górniewicz, Kazimierz Jagiełło, Janusz Kamocki, Jerzy Korsak, Jerzy Pawlik, Czesław Piskorski, Andrzej Rakowicz, Henryk Smyk, Tadeusz Sobieszek, Stefan Stefański, Bronisław Szwalb, Antoni Worobiec, Janusz Zaremba, Janusz Żmudziński.

W komisji utworzono następujące zespoły:

1. Programowo-Szkoleniowy (przewodniczący — Zbigniew Tomkowski),
2. Popularyzacji (przewodniczący — Marian Sobański),

3. Regionalizmu, Dokumentacji i Inwentaryzacji (przewodniczący — Juliusz Braun).

W okresie ostatnich czterech lat (1968–1972) odbyło się 14 posiedzeń Prezydium i 4 zebrania plenarne. Tematyka zebrań dotyczyła następujących zagadnień:

- przygotowanie krajoznawczych sejmików regionalnych;
- merytoryczne i organizacyjne przygotowanie Ogólnopolskiej Narady Krajoznawczej w Gdańsku;
- sprawy organizacji i działalności regionalnych pracowni krajoznawczych oraz poradni krajoznawczych;
- zasady organizacji i szkolenia instruktorów krajoznawstwa;
- aktualne problemy pracy okręgowych komisji krajoznawczych;
- opracowanie założeń i przygotowanie Centralnego Zlotu Aktywu Krajoznawczego — 1971 i 1972;
- zasady opracowywania i wydawania regionalnych bibliografii krajoznawczych;
- zagadnienia inwentaryzacji krajoznawczej.

Obecnie komisje krajoznawcze istnieją we wszystkich 18 okręgach. Wzrosła również liczba oddziałowych komisji krajoznawczych ze 192 istniejących w końcu 1968 r. do 232 na początku 1972 r.

Pracownie krajoznawcze powoływane

są na mocy opracowanej przez Komisję instrukcji w sprawie działalności pracowni krajoznawczych i pisma okólnego 51/69 Prezydium ZG PTTK. Obecnie pracuje siedem pracowni krajoznawczych, które powstały: w 1969 r. — w Łodzi i Lublinie; w 1970 r. — w Gdańsku, Wrocławiu i Okręgu Mazowieckim; w 1971 r. — w Poznaniu (z siedzibą w Ostrowie Wlkp.) i Bydgoszczy (z siedzibą w Toruniu); w 1972 r. — w Olsztynie.

Poradni krajoznawczych jest obecnie około 400, zaś punktów „it” około 500. Liczba osób obsługiwanych przez poradnie krajoznawcze i punkty „it” wzrosła w porównaniu z 1968 r. o ponad 350 000.

DZIAŁALNOŚĆ PROGRAMOWA

Regionalne sejmiki i ogólnopolska narada

Najważniejszym wydarzeniem w okresie kadencji Komisji (1968—1972) była Ogólnopolska Narada Krajoznawcza PTTK, która odbyła się w dniach 17—18 V 1970 r. w Gdańsku. Materiały z Ogólnopolskiej Narady Aktywu Krajoznawczego zostały opublikowane w specjalnym roczniku „Ziemia” 1970. Decyzję o jej zwołaniu podjęto na posiedzeniu Plenum Komisji Krajoznawczej ZG PTTK dnia 10 XII 1969 r. zatwierdzając następujący program przygotowań: przygotowanie referatów dotyczących poszczególnych zagadnień krajoznawstwa, organizacja krajoznawczych sejmików regionalnych. Krajoznawcze sejmiki regionalne organizowane były przez aktyw okręgów począwszy od 1969 r. Tematyka sejmików była następująca:

1) 15, 16 VI 1969 r. w Kielcach poświęcony był roli krajoznawstwa w aktywizacji społecznej i kulturalnej regionu. Sejmik ten wykazywał potrzebę aktywnego włączenia się krajoznawców w prace nad planami rozwoju gospodarczego własnego regionu;

2) 11—12 X 1969 r. w Lublinie, poświęcony był funkcji krajoznawstwa i tury-

styki w środowisku wiejskim. Żywa dyskusja z udziałem przedstawicieli ZMW, LZS i TWP wykazała, że PTTK powinno poświęcić więcej uwagi współpracy z organizacjami, działającymi w środowisku wiejskim;

3) 26—27 X 1969 r. w Gdańsku, poświęcony był — podobnie jak sejmik kielecki — zagadnieniom regionalizmu i znaczeniu działalności krajoznawczej w aktywizacji kulturalnej regionu;

4) 22—23 XI 1969 r. w Tarnowie, poświęcony był formom i metodom pracy krajoznawczej z młodzieżą szkolną w aspekcie wychowania obywatelskiego. Poważnym dorobkiem sejmiku było opracowanie „Karty młodego krajoznawcy”;

5) 30—31 XI 1969 r. we Wrocławiu, poświęcony był zagadnieniom krajoznawstwa jako istotnej treści ruchu turystycznego. Podczas sejmiku omówiono rolę krajoznawstwa w imprezach turystyki kwalifikowanej masowej;

6) 7—8 II 1970 r. w Warszawie, poświęcony był zagadnieniom nowoczesności w krajoznawstwie;

7) 7—8 III 1970 r. w Opolu, poświęcony był roli fotografii i filmu w krajoznawstwie.

Podczas obrad siedmiu sejmików poprzedzających Ogólnopolską Naradę Krajoznawczą sformułowano wiele wniosków i postulatów, przedyskutowanych następnie przez uczestników Ogólnopolskiej Narady Aktywu Krajoznawczego.

Pierwszego dnia Narady uczestnicy wysłuchali referatów prezesa ZG PTTK Piotra Gajewskiego pt. „Programowy dorobek PTTK w Polsce Ludowej”, przewodniczącego Komisji Krajoznawczej ZG PTTK Jacka Węgrzynowicza pt. „Krajoznawstwo szkołą patriotycznego wychowania” oraz wystąpień gości.

Drugi dzień Narady poświęcony był pracy w zespołach roboczych. Zespół pierwszy, któremu przewodniczył Marian Sobański, omawiał zagadnienia związane z pedagogicznym wykorzystaniem krajoznawstwa. Zespół drugi, pod przewodni-

ctwem Romana Perefiatkowicza, przedyskutował zagadnienia kompleksowego wykorzystania badań naukowych w krajoznawstwie. Zespół trzeci obradował pod przewodnictwem Juliusza Brauna, omawiając problem regionalizmu krajoznawczego. Zespół czwarty, obradując pod kierunkiem Tadeusza Rycerskiego, omówił problemy popularyzacji krajoznawstwa. Zespół piąty obradował pod przewodnictwem Janusza Grzybowskiiego omawiając zagadnienia metodyki krajoznawstwa.

Celem Ogólnopolskiej Narady Krajoznawczej było opracowanie nowego programu działalności krajoznawczej, określenie miejsca współczesnego krajoznawstwa w społecznym froncie wychowania oraz określenia jego zadań w dziedzinie ideowego oddziaływania na społeczeństwo, a także roli krajoznawstwa w turystyce. Narada umożliwiła wypracowanie wniosków i programu ukierunkowujących rozwój krajoznawstwa na następne lata. „Ogólnopolski program krajoznawczy turystyki PTTK” — przygotowany przez gdańską naradę, a zatwierdzony uchwałą Plenum ZG PTTK z dnia 12 X 1970 r., stał się podstawowym dokumentem mówiącym, iż wszystkie ogniwa Towarzystwa powinny w swej działalności szerzyć treści krajoznawcze. Na jego podstawie okręgowe komisje krajoznawcze opracowały programy regionalne, które były przedmiotem obrad poszczególnych plenarnych zebrań zarządów okręgów.

W kilka miesięcy po Ogólnopolskiej Naradzie Aktywu Krajoznawczego zorganizowano po raz pierwszy w 1971 r. Centralny Zlot Aktywu Krajoznawczego, który zakończono w Bryzglu, nad jeziorem Wigry. Celem CZAK-71 było przedyskutowanie form i metod realizacji programu krajoznawczego uchwalonego przez Ogólnopolską Naradę Aktywu Krajoznawczego. CZAK-71 stworzył wielu działaczom z oddziałów okazję do wymiany poglądów na temat programowej działalności naszego Towarzystwa. Inicjatywa zorganizowania CZAK spotkała się z pozytywną oceną aktywu. CZAK-72 odbywał się

na Poniidziu, a zakończenie nastąpiło w Wiślicy.

Zgodnie z wytycznymi VI Krajowej Narady Aktywu Krajoznawczego Komisja Krajoznawcza aktywnie włączyła się do obchodów rocznic przypadających w okresie sprawozdawczym.

W związku z przypadającą w kwietniu 1970 r. setną rocznicą urodzin W. Lenina Komisja Krajoznawcza wspólnie z Komisją Historyczną ZG PTTK opracowały program udziału PTTK w tych obchodach. Program ten został następnie przyjęty przez Plenum ZG PTTK jako obowiązujący. Zarząd Główny wspólnie z Muzeum Lenina w Warszawie zorganizował wystawę o pobycie Lenina w Polsce (scenariusz wystawy opracował mgr Zbigniew Tomkowski). Otwarcie wystawy nastąpiło 23 IV 1970 r. w Zarządzie Głównym PTTK, po czym była ona eksponowana w Gdańsku, a następnie w innych miastach Polski.

Komisja Krajoznawcza aktywnie włączyła się do obchodów 500-lecia urodzin Mikołaja Kopernika. Zorganizowany został Ogólnopolski Komitet Obchodów 500-lecia urodzin Mikołaja Kopernika. Przewodniczącym Komitetu został prof. Włodzimierz Antoniewicz. Komitet opracował program udziału Towarzystwa w obchodach, uwzględniając imprezy, wydawnictwa, sprawy inwestycyjne i wprowadzając „Krajoznawczą Odznakę Szlakami Kopernika”.

Wiele uwagi Komisja poświęciła działalności informacyjnej, prowadzonej przez poradnię turystyczno-krajoznawcze (w końcu 1971 r. — 384), punkty „it” (w końcu 1971 r. — 498) oraz regionalne pracownie krajoznawcze (8).

Punkty „it” oraz poradnie turystyczno-krajoznawcze działają w oddziałach i kołach PTTK, prowadząc m. in. akcję informacyjną i poradnictwo z zakresu wiedzy o regionie, trasie czy obiektach, które związane są ze zorganizowaną wycieczką, poradnictwa z zakresu turystyki kwalifikowanej, ochrony przyrody i opieki nad zabytkami.

Poradnie i punkty „it” obsłużyły:

- w 1968 r. — 1 100 005 osób,
- w 1969 r. — 1 680 793 osób,
- w 1970 r. — 1 208 759 osób,
- w 1971 r. — 1 455 891 osób.

Bardziej dynamicznie rozwija się działalność regionalnych pracowni krajoznawczych, choć zakres ich działalności jest bardzo zróżnicowany.

Najpełniejszy zakres działania ma Regionalna Pracownia Krajoznawcza w Lublinie. Pracownia posiada bibliotekę, foto i fonotekę oraz podstawowy sprzęt audio-wizualny. Organizuje prelekcje, projekcje, odczyty, wystawy i konkursy krajoznawcze, przeprowadza wstępne prace związane z inwentaryzacją krajoznawczą, bierze czynny udział w programowaniu i organizowaniu szkolenia na terenie okręgu. Pracownia współpracuje z muzeami, towarzystwami regionalnymi, władzami oświatowymi, Wojewódzką Pracownią Planów Regionalnych w Lublinie, a także z prasą i radiem.

Regionalna Pracownia Krajoznawcza we Wrocławiu prowadzi bibliotekę i czytelnię, udziela informacji i porad w zakresie metodyki i programów wycieczek, głównie mieszkańcom śródmieścia. Pracownia zorganizowała i prowadzi Studium Wiedzy o Dolnym Śląsku. W jego ramach wybitni specjaliści wygłosili kilkadziesiąt prelekcji. Pracownia zorganizowała również Śląski Klub Krajoznawczy.

Pracownia Krajoznawcza w Gdańsku prowadzi bibliotekę mającą bogaty zbiór książek, przewodników, folderów, czasopism i map. W 1971 r. zaczęła wydawać (w formie powielonej) biuletyn informacyjny, podający wykaz aktualnych nabytków biblioteki. Pracownia współpracuje z wieloma bibliotekami z terenu, Biurem Badań i Dokumentacji Zabytków Województwa Gdańskiego, Zakładem Zagospodarowania Turystycznego GKKFiT, muzeami oraz prasą regionalną.

Regionalna Pracownia Krajoznawcza w Poznaniu z siedzibą w Ostrowie Wlkp., obejmuje zasięgiem działania tereny po-

wiatów południowych województwa. Pracownia, oprócz biblioteki oraz foto i filmoteki, posiada na terenie miasta 5 gablot służących propagandzie wizualnej. Dziełem Pracowni są opisy sześciu tras turystycznych po ziemi ostrowskiej, po mieście Ostrowiu, czterdziestu tras auto-karowych po województwie, dwóch tras obozów wędrownych. Współpracuje z WOIT-em w zakresie wydania przewodnika po Ostrowiu i okolicach oraz z ogniwami PTTK przy opracowaniu i koordynacji programów imprez turystycznych.

Regionalna Pracownia Krajoznawcza w Łodzi prowadzi bibliotekę i nadzoruje biblioteki terenowe, prowadzi archiwum krajoznawcze, organizuje odczyty i prelekcje krajoznawcze, a także inicjuje i nadzoruje szkolenie aktywu, współpracuje z muzeami i towarzystwami regionalnymi oraz bierze udział w pracach związanych z wydawaniem „Biuletynu Okręgu Łódzkiego PTTK”.

Prace Mazowieckiej Pracowni Krajoznawczej skupiają się na zagadnieniach bibliografii i inwentaryzacji województwa warszawskiego. W trakcie opracowania znajduje się kartoteka krajoznawcza województwa oraz „Słownik krajoznawczy województwa warszawskiego”. Dotychczas ukazał się zeszyt poświęcony b. powiatowi piaseczyńskiemu. Pracownia przygotowuje również do druku zeszyty bibliografii krajoznawczej województwa warszawskiego, poświęcone poszczególnym b. powiatom; opracowano już sześć zeszytów.

Niedawno powstała Pracownia Krajoznawcza w Olsztynie, przejmująca częściowo działalność Okręgowej Komisji Krajoznawczej. Posiada już dość obszerne bibliotekę krajoznawczą. Pracownia pełni funkcję zaplecza techniczno-metodycznego dla szkolenia organizowanego w okręgu olsztyńskim PTTK.

W okresie kadencji Komisji systematycznie wzrastała liczba bibliotek turystyczno-krajoznawczych w jednostkach organizacyjnych Towarzystwa. Równolegle wzrastała liczba wypożyczonych to-

mów oraz liczba czytelników. Wzrost ten na przestrzeni ostatnich czterech lat obrazuje poniższa tabela:

	1968 r.	1969 r.	1970 r.	1972 r.
Biblioteki	924	999	1 093	1 110
Tomy	245 638	209 474	257 099	291 354
Czytelnicy	90 924	93 259	101 304	104 890

Stan książek, czasopism i map w Centralnej Bibliotece PTTK:

Rok	Książki	Czasopisma	Mapy
1968	16 479	5 144	1 825
1971	18 261	5 591	2 501

Komisja Krajoznawcza ZG PTTK brała bezpośredni udział w wydawaniu wielu pozycji.

Przed Ogólnopolską Naradą Krajoznawczą opublikowano 5 zeszytów zawierających materiały poświęcone najistotniejszym problemom współczesnego krajoznawstwa. Ukazały się wówczas następujące broszury:

„Pedagogika krajoznawstwa” — dwa zeszyty zawierające 9 prac,

„Kompleksowe wykorzystanie badań dla krajoznawstwa” — zeszyt zawierający 3 prace,

„Regionalizm krajoznawczy” — zeszyt zawierający 6 prac,

„Popularyzacja krajoznawstwa” — dwa zeszyty zawierające 9 prac.

W ramach materiałów z ogólnopolskich sejmików krajoznawczych wydano:

„Rola krajoznawstwa w aktywizacji społeczno-kulturalnej regionu”, pod red. Juliusza Brauna, Kielce 1969,

„Turystyka i krajoznawstwo w środowisku wiejskim” pod red. Henryka Gawareckiego, Lublin 1969,

„Rola krajoznawstwa w aktywizacji społeczno-kulturalnej regionu” — pod red. Juliusza Brauna, Gdańsk 1969,

„Rola krajoznawstwa w obywatelskim wychowaniu młodzieży”, Kraków 1969,

„Materiały z sympozjum fotografii krajoznawczej”, Opole 1970.

Doceniając olbrzymie znaczenie materiałów, stanowiących plon Ogólnopolskiej Narady Krajoznawczej oraz sejmików Zarząd Główny PTTK uchwałą z dnia 17 VI 1970 r. postanowił je opublikować w specjalnie poświęconym temu celowi wydaniu rocznika „Ziemia”.

Ponadto Komisja Krajoznawcza wydała lub współdziałała w wydaniu następujących pozycji:

Zbigniew Tomkowski: „Zainteresowania krajoznawcze Włodzimierza Lenina”, Warszawa 1970,

Jan Sobczak: „Pobyt Lenina w Polsce”, Warszawa 1970,

Czesław Skonka: „Organizacja i metodyka prelekcji krajoznawczych”, Warszawa 1968,

Adam Czarnowski: „Prace krajoznawcze z młodzieżą szkolną”, Warszawa 1969.

Wiele uwagi Komisja poświęcała problemom szkolenia krajoznawczego. W dniu 9 VIII 1969 r. Zarządzeniem nr 21/69 ZG PTTK ustanowiono funkcję instruktora krajoznawczego oraz zatwierdzono przygotowane przez Komisję zasady organizacji szkolenia instruktorów krajoznawstwa wraz z programem szkolenia instruktorów. Do końca 1971 r. zorganizowano 13 kursów instruktorów krajoznawstwa, na których uprawnienia instruktora krajoznawstwa regionu uzyskało 400 osób.

Prócz tego regionalne kolegia instruktorów mogły nadawać uprawnienia instruktorów krajoznawstwa regionu, a Krajowe Kolegium Instruktorów przyznawało stopień Zasłużonego Instruktora Krajoznawstwa i Instruktora Krajoznawstwa Polski. Od 1969 r. do końca 1971 r. nadano uprawnienia 332 krajoznawcom.

W 1969 r. Komisja współuczestniczyła w Ogólnopolskim Festiwalu Filmów Krajoznawczych i Turystycznych w Giżycku oraz w konkursie fotograficznym organizowanym przez redakcję MT „Światowit” — „Lato i zima w moim obiektywie”. W 1970 r. nastąpiło ożywienie pracy Podko-

misji Fotograficznej ZG PTTK, która przez organizację licznych wystaw i konkursów, a także ogólnopolskiego sympozjum na temat „Rola fotografii we współczesnym krajoznawstwie” postanowiła popularyzować idee krajoznawstwa. Dalsze poszerzenie form działania Podkomisji nastąpiło w 1971 r. Podkomisja patronowała wystawom krajoznawczym organizowanym na terenie kraju, np. wystawie „Zabytki” zorganizowanej przez Zamoj-

skie Towarzystwo Fotograficzne, „Biennale krajobrazu”, zorganizowanym przez Kieleckie Towarzystwo Fotograficzne i „Biennale Fotografii Przyrodniczej”, zorganizowanym przez Poznańskie Towarzystwo Fotograficzne.

Rozbudzeniu wśród aktywu PTTK zainteresowań fotografią krajoznawczą służył m. in. fotograficzny kurs plenerowy odbywający się w ramach kursu instruktorów krajoznawstwa.